

Nunatsinni ilisimatusarneq annertusarneqartoq

Imaani, tatsini, silaannarmi, immap sikuani, sermini, Sermersuarmi, atisanik, pinngortitap pisuussutaa-nik inuillu peqqissusaannik ilisimatusarnermi suliniutit nutaat

Nunarsuarmiut Issittoq sammilersimavaat – allaat ataatsikkut politikikkut, aningaasarsiornikkut, kulturikkut ilisimatusarnikkullu. Issittumi suliniuterpassuit ukiut nikinnerisa missaani peqqissaartumik nittarsaaneqarsimapput nalilersorneqarsimallutillu.

Ersarinnerpaamik pingaernerpaamillu tamanna takuneqarsinnaavoq Kalaallit Nunaanni ilisimatusarnermut atatillugu. Qallunaat universitetiisa tamarmik Kalaallit Nunaanni ilisimatusarnermik suliniutitik ukiuni kingullerni annertuumik nukit-torsarsimavaat. Manna tikillugu pingaar-tumik tamanna pisimavoq universitetini ataasiakkaani suut tamaasa akimorlugit ilisimatusarnermut centerinik pilersitsinik-kut. Maannali Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser universitetit peqatigalugit ataqatigiissaar-nermik pitsaanerumik suliniuteqalerpoq taamaasillunilu aamma ilisimatusarnermik suliniuterpassuit aallartinneqareersimasut pitsaanerumik pissarsiffineqartalissallu-tik – suliniutillu nutaarluinnaat aallartinni-arneqarlutik.

Ataqatigiissaarnermik ingerlatsivik nutaaq decembarimi pilersinneqarpoq atserneqarlunilu Forum for Arktisk Forsk-ning. Taanna iluamik atorlugit oqaloqatigiit-tarfinngorsinnaavoq naalagaaffeqatigiinnut tamanut iluaqutaasoq. Tassami oqaloqa-tiginnittarfimmi nutaami qallunaat uni-versiteti kisimik peqataangillat. Aamma Nuummil ilisimatusarfik Pinngortitaleriffillu kiisalu Torshavnimi Færøernes Universitet peqataassapput. Tamatumani saniatigut GEUS (De geologiske undersøgelser for Danmark og Grønland), Københavnerimi Statens Serum-institut, Danmarks Meteorologiske Institut aamma Illersornissamut Ministereqarfik.

Namminersorlutik Oqartussat, Savalim-miut Naalakkersuisui aamma Danmarkimi Forsknings- og Uddannelsesministeriet ala-pernaarsuisutut ilaasortaassapput, taamaa-silluni naalagaaffeqatigiit immikkoortui pingasut tamarmik immikkut ilisimasani-k pilersinneqartunik toqqaannartumik atui-nissaminnut assigiartumik periarfissaqas-sallutik.

Tamatuma saniatigut Forsknings- og Uddannelsesministerieqarfimmi issittu-mut allattoqarfimmi nutaamik pilersitsi-soqassaaq, taannalu aamma issittumi ilisimatusarnermik suliniuterpassuarnut ajornakusoorajuttartunut pitsaanerumik takunnissinnaatitsilissaaq. Isumaliutaavoq allattoqarfik ilisimatusarnermik ingerlat-sivinnut, ministereqarfinnut aningaasaate-qarfinnullu issittumi ilisimatusarnermut ataatsimut isertarfussasoq.

Allattoqarfiup suliasaa siulleg tassaavoq qallunaat ilisimatusarnermik ingerlatsiviini issittumi ilisimatusarnerup ingerlanneqar-tup takussutissarsiorinissaa tamannalu pillugu nalunaarusiorinissaaq. Tamatumani saniatigut allattoqarfik ukiumoortumik issittumi ilisimatusarneq pillugu ataatsi-meersuurtitsisassaaq, tamatumunngalu atatillugu Kalaallit Nunaannit, Savalim-miunit Danmarkimillu ilinniagaqarnermut ministereqarfiit ukiumoortumik ataatsi-meersuurtittassallugit.

Aqutassarpassuaqarsinnaasoq assersuutis-saavoq decembarimi Aarhus Universitetimi Arktisk Forskningscenterimi ukiumoortu-

mik ataatsimiinneq. Qaammatisiutit malil-lugit ukioq 2013 centerip atuuffiani ukioq siulliuvoq ilivitoq. Ukioq ulapiffiusimavoq, Nuummil aallaaveqarluni ilisimatusarne-mik suliniutit 32-iusimallutik piffissamilu februarimiit oktobarimut ilisimatuut peqa-taasut 100-t missaanniissimallutik. Ili-simatuut katillutik Kalaallit Nunaanni ullut unnuallu 1600-t sulisimapput.

Tamanna tunuliaqutaralugu tupaallannan-gitsumik maannangaq oqaatigineqarsin-naalereerpoq Nuup eqqaani kangerluit Issit-tumi tamarmi sumiiffinnit pitsaanerpaamik ilisimatusarfineqartut ilagigaaq. Tamakkua inerner, tamanut saqqummiunneqartar-nerat ilutigalugu Issittumi silap pissusiata allanngoriartorerata kinguneqaataanik paa-sititseqataassapput siumullu takutitseqataas-sallutik. Sulili misissugassarpassuaqarpoq ingerlanneqartussanik, 2014-imilu pingaar-nerumik suliniut Nuup eqqaanit Tunup avannaanut nuunneqassaaq.

Nuummili Pinngortitaleriffik aallaaviga-lugu tassangaanniillu pilersuinikkut ikior-neqarlunilu 2013-imi suliniuteqartoqarsi-mavoq imaani, tatsini, silaannarmi, immap sikuani, sermini Sermersuarmilu – kiisalu innuttaasut peqqissusaannik.

Tamakkua tamarmik taama sivikitsigisu-mik ataqatigiissarneqarsinnaasimapput pissutigalugu Pinngortitaleriffiup ilisima-tusarnermi umiarsuaa nutaaq »Sanna« pif-fissani sisamani atorneqarsinnaasimamm-t, soorluttaaq Pinngortitaleriffiup angallatai mikinerit atorluarneqartarsimasut. Tamatu-ma saniatigut ilisimatusarnermi suliat ilaat ingerlanniartugit helikopterimik attartor-toqarsinnaasarsimavoq.

2013-imi ilisimatusarnermik misileraaner-passuarnut aamma Nuummil Pinngortitale-riffimmi laboratoriat atorneqartarsimapput. Decembarimi Aarhusimi ukiumoortumik ataatsimiinnermi ilisimatuut suliniutit ilaanit tamaneersut katersorneqarput. Ta-makkua paasisat siulliit pissanganartullu saqqummiuppaat, siunertaralugu angusatik kingorna ataatsimut misissuinnermut »is-sittumi peqqissutsip qanoq ittuuneranut« ilaatinniarlugit.

Sammisap pingaaruteqassusia eqqarsaati-galugu tamanna ilisimatuutut allaatigine-qartariaqarpoq aammalu atuaruminarneru-sumik saqqummiullugu, inunnit Issittumi najugalinnit atuarneqarsinnaaqqullugu.

Piffiit ingerlaneranni Issittumi inuit su-nik atisaqartarnerat, aammalu kujataanit nunasiarineqalernikkut piffissami 1700-miit 1930-mut inuit atisaat qanoq sunnerneqar-simansut ukiuni marlunni 2014-2015-imi nutaamik ilisimatusarfineqassaaq. Suliniut piviusunnegortinneqarpoq Nuummil Nunatta Katersugaasiviata, Københavnerimi Nationalmuseumip aamma Center for Tekstiltforskning-ip suleqatigiinnerisigut. Taanna aningaasaqarneqassaaq Sapere Aude-programmimit immikkut aningaasa-nik ikiorsiissuteqarnikkut, taannalu ilisima-tusarnermi programmiuvoq ataqatiginaataa-soq, ilisimatuunngornianik immikkut piginnaanilinnik ineriartortitsisussaaq.

Peter Andreas Toft, SIIA-meersoq, tassa Københavnerimi Nationalmuseumimi Arktisk Center ved Etnografisk Samling-imeersoq, 2013-imi decembarimi ilisimatusarnermut ikiorsiissutinik tuneqarpoq, taassumalu Kalaallit Nunaanni Canadamilu issittormiut atisaannut europamiut sunniutaat misissu-innassanngilaa, aammattaarli inuit europamiut atisaannut sunniutaat misissussallugu. Tassami imminnut sunnersimapput!

»Kinaassuseq« suliniummi oqaaseq pi-ngaarutiliuvoq. »Atisat inunnik pilersitsisar-put« oqarluaatitooq taama nipaqqarpoq.

Taamaattumik inuit kinaassusaat kulturimilu attuuassutaat takuneqarsinnaapput atisaasigut atisaasalu immikkoortuisigut.

Taamaasilluni kulturikkut oqaluttua-risaanermi atituumik takussutissiissaaq misissorlugu Issittumi atisat qanoq ator-ne-qartarsimansut, ilaatigullu nunasiaagallar-nerup nalaani kinaassutsimut takussutissa-tut inunnut europamiunullu, piffissami sivirusumi kulturikkut ataqatigiileriartor-ne-rup ilaatut.

Suliniuummi qanga atisaasarsimasut issit-tumi sumiiffinnit arfinilinnerisut sammi-neqassapput, sisamat Kalaallit Nunaannit marlunni Canadamit. Suliniuummi aamma periarfissaavoq Oslomi kulturhistoriske museum-ip aamma hollandimi nationalmu-seum-ip pulaarnissaat, taakkua atisanik as-sinillu pingaarutilinnik katersaateqarmata.

»Sapere Aude« tassaavoq ilisimatuut qaf-fakkiartornissaannut programmi, pigin-naanilinnik ineriartortitsivik ilisimatuutut piginnaaneqarnerpaanut. Taanna 2010-mi pilersinneqarpoq siunertaralugu ilisimatuut pitsaanerpaat qaffariartornissaannut ersaris-unik aqutissiuussinissaaq, ilisimatuutut ingerlatsinerat attatiinnarniarlugu. Ili-simatusarnermut politikki tamanna maanna aamma Kalaallit Nunaanni ilisimatusarner-mut iluaqutaassaaq.

»Sapere Aude« toqqaannartumik nutserlu-gu isumaqarpoq »ilisimasassanut sapiiserit« -imatut paasillugu »nammineq eqqarsar-nissannut sapiiserit« imaluunniit »killeqan-gitsumik eqqarsarnissamut sapiiserit« -ilisimatusarnermut politikki oqarluaar-ta, siammarsaaneermik sulineri atorsin-naasut siammarsarniagassaaq.

Tamatumunnga atitillugu kalaallit maligassiuinerat isumassarsinartoq eqqaa-juminarpoq. Tassami Sapere Aude-mit ikiorsiissutit Peter Andreas Toftimut tun-niunneqarnerat ilutigalugu atuakkiortup oqalugiartartullu Erik Torm-ip decembarip 19-iaanni atuakkip »Grønland for 100 år siden/Kalaallit Nunaat ukiut 100-t matuma siornatigut« nutarternera saqqummersip-paa. Siulleg ateqarsimavoq »Schweizimiut pingasoriartut Kalaallit Nunaannut ilisi-masassarsiornerat«. Tassani ilaatigut ukiut untritillit 100-t siuliisa nikinnerisa missaani atisat ineriartorerat malinnaavigineqarsin-naavoq.

Atuakkami nutartikkami oqaluttuarisaa-nikkut assit amerlanerisut ilanngunneqar-simapput kiisalu sumiiffinnit taakkunannga ullumikkut assilisat ataasiakkaat. Tamatu-ma saniatigut atuagaq maanna qallunaatut-kalaallisut aammalu tuluttut-franskisut saqqummersinneqarpoq, kingulleq ersa-rivissumik aqqissuunneqarsimalluni Uummannaq pillugu saqqummersitsiner-mut, atuakkiortup Parisimi ammaqqammi-gaanut. Atuakkat marluk piniarneqarsin-naapput Uummannaq Polar Institute-mut saaffiginnilluni. Akia 150 koruuniuvoq. Aningaasat tamarmik Uummannaqimi børne-hjemmimut tunniunneqartarput.

Kalaallit Nunaanni ilisimatusarne-rup siammarsarneqarneranik sulineri atituneralluttuinnartumi suliniut taama nuannaarutissaatigisooq tassaavoq filmi piviusulersaarut 2011-meersoq »Ekspedition til verdens ende«, Haslund Filmip sanaava, taannalu Danmarks Radiomi piviusulersaa-rutinik nangeqattaartuliami Dokumania-mi marloriarlugu takuteqqammerneqarpoq. Filmil angisuuliaavoq torrallataallunilu. Ili-simasassarsiornermilli filmiliarisartak-kanit allaanerujussuugami pitsaanerpaamik paasineqarsinnaavoq aappassaa takullugu. Tamanna isorinninnerunngilaq. Naamivik. Tunullu avannaani sumiiffinnit tikikkumi-

naannerpaanit pinngortitamit filmiliat ima killitsinnartigaat ilaaneriarluni misigisi-manartarluni ilisimatuut oqarfigissallugit nipangitsialaaqqullugit – pinngortitarlu nammineq oqaluttuarillugu. Avatangiisini taamaattuni uppernarnerumik taamaasi-orpoq ilisimatuuninngarnit filosof-ininngar-nillu.

Malunnaatilimmilli allaanerussuteqartitsi-voq ujarassiooq Minik Rosing, inuialaarsuar-miilluni paasiteriataarmatigut qanoq tupan-nartigisooq nunarsuup oqaluttuarisaanerani inuit qanoq sivikitsigisumik inuusimasut – aammalu nunarsuup uumassuqarneqal-u ataannassaqqartut, ulloq taanna inuit sa-pilerfianni, immaqa atugassanut nutaanut, namminneq pilersissimasaminnut, naleq-quassarsinnaajunnaarnertik pissutigalugu.

»Ekspeditionen til verdens ende« filmili-avoq piujuartussaaq, unammillerpaluttumik sananeqarsimasooq ilisimatusarnerup eqqu-miitsuliornerullu akornanni nutaamik tam-akkiisumillu ilisimatusarfineqarsiman-ngitsup killingani – nukappiaqqap sinnattuut ilusiligaq inersimasutullu ingerlanneqarsimasatut. Tunup avannaani pinngortitaq filmimi pingaarnersaatinne-qarluninarpoq. Tamanna pissutigalugu tv-mi aallakaatitassianik naliliisartup – pitsaane-rpaamik isumaqarluni – Kristeligt Dagblad-mi allappoq Per Kirkeby kissaakkaluarlugu ilisimatusarnermi tassanerpiq peqataasi-manissaa. Naliliisartup ilisimannigilaa suna allaatigalugu. Per Kirkeby peqataasimavoq! Taannali filmiliaritikkusussimannigilaq Tunup avannaani titartakkaminik suliaqar-tilluni. Allaat Minik Rosingip killissinnaasi-mannigilaa.

Malartitassaanngitsup Per Kirkeby ilan-gunneqannginnerata takutippaa ajornar-torsiut, takusassiorluni tusagassiorfiit tamarmik atugaat: Pissusiviusup ilaannaa filmiliarineqarsinnaasoq oqaluttuarine-qarsinnaavoq. Piviusumik filmiliap inuit, filmip oqaluttuaanut ilaarusunngitsut, ilanngutinngitsoortariaqarpari. Tamakku nalinginnaasumik ilisimaneqartumit akulikinnerumik pisarput. Allaat filmip piviusulersaarutit torrallataaqisup uuma pissusiviusut ilaannamininngui takutippai.

Qaqtuqoortumik ilisimasassarsiornermik filmiliaavoq akunnerit marluk avillugit sivirususilik, angusanut allattugarpassua-qanngitsoq ilaaneriarlunilu ilisimatuut sapiitsuliornerannik isertuunnagu oqaluttu-arpoq. Immaqa tamanna pissutigalugu filmi taama susassarinarpasitsigaaq. Eqqumiitsu-liortut aperisut ilisimatuullu akiniartussat naapinnerat ilukkut oqaloqatigiinnissamut qaaqqusivoq, filmip naareernerani nangin-neqarsinnaasumik.

Takornarianut filmiliaanngilaq, filmiliaa-vorli piviusorsiorumik ataasiakkaanut oqaluttuortoq. Filmikkut tassuuna Tunup avannaat aatsaat taama qanillitigaarput!

Takoqqinnissaa kajungernartorujussuu-voq.

Avatangiisini taamaattuni ilisimatusarnik-kut ilisimatuut eqqumiitsuliorunngorsis-massapput.

»Tunup avannaani sumiiffinnit tikikkuminaannerpaanit pinngortitamit filmiliat ima killitsinnartigaat, ilaaneriarluni misigisimanartarluni ilisimatuut oqarfigissallugit nipangitsialaaqqullugit – pinngortitarlu nammineq oqaluttuarillugu. Avatangiisini taamaattuni uppernarnerumik taamaasiorpoq ilisimatuuninngarnit filosof-ininngar-nillu.«